

Rusmir Šadić

NAJM AL-DIN KUBRA I DERVIŠKI RED KUBRAWIYYA

Rezime

Sufijski red kubrawiyya pripada skupini velikih sufijskih redova sa bogatom duhovnom tradicijom i ogromnim literarnim opusom koji predstavlja autentično sufijsko učenje ranog perioda. Kubrevijski red, poput kadirijuskog, rifa'ijuskog, naqšibendijskog i drugih, predstavlja učenje o suštini Istine, težnju da se postigne potpuno osvjedočenje (mushahada) i bliskost (qurb) sa Uzvišenim, putem služenja i robovanja.

Učenje kubrevija u svim postulatima ovoga reda temelji se na šerijatskim argumentima, što na jedinstven način dokazuje njegovu legitimnost, te validnost teorijsko-praktične razine koja je jasno zacrtana u djelima Najm al-Dina Kubraa i njegovih duhovnih nasljednika.

Sukladnost pravila ovoga reda sa tradicionalnim vrelima Islama upućuje na činjenicu da pripadnici kubrevijskog reda prakticirajući jasno određene postulate istog, te zajedno sa ostalima, učestvuju u slijeđenju i jačanju same suštine Islama, odnosno njegove temeljne supstance.

Uvod

GOVORITI O SUFIZMU znači, govoriti o samoj suštini Islama, ili pak, o onoj dimenziji koja se drugdje označava ezoterizmom. Prisutnost ezoterijske jezgre u religiji, pribavlja istoj naravnu neiscrpnost i najvišu čvrstinu, dok u protivnom, tradicionalno znanje ostaje u potpunosti ogoljeno. Među najvećim autoritetima islamskog

ezoterizma je svakako i Najm al-Din Kubra (umro 618/1221.), koji je istovremeno i predstavnik centralno-azijske škole sufizma.

Naime, jedan od najturbulentnijih perioda u historiji muslimanskog svijeta bio je ukrašen fenomenalnim širenjem i slijeđenjem sufizma. Tokom kraja XII i početkom XIII stoljeća (550-700.h.) dogodila se kataklizmitska invazija Mongola, uništenje bagdadskog halifata i brojne prateće nevolje. Međutim, muslimanski duhovni predvodnici i učenjaci su dalje napredovali, do tako rijetko viđenih visina, kao u rane dane muslimanske zajednice. Upravo u to vrijeme, osnivaju se mnogi značajni sufijski redovi, dok drugi pak bivaju oživljeni, pri čemu se misli na sljedeća imena: qadirijski, rifa'ijski, suhrawardijski, shazilijski, mawlavijski, kao i kubrawijski red koji je predmet trenutne analize.

Ovaj sufijski red je dobio svoje ime po utemeljitelju i velikanu tesawufske misli Najm al-Dinu Kubrau. Povijesno gledano, ovaj sufijski red započeo je svoje postojanje u srednjoazijskom gradu Hawarezmu, da bi se do danas zadržao samo još u južnim predjelima oko Aralskog mora. Iz oblasti Hawarezma, putem svojih ogranaka ovaj red se proširio u Perziji, Afganistanu, Indiji, pa čak i u Kini. Tokom duge historije kubrawijski red je proizveo nekoliko eminentnih učitelja koji su u namjeri da educiraju učenike, ostavili za buduće naraštaje korpus pisanih tragova, a mnogi od njih još uvijek su neobjavljeni. Ovi radovi sadrže neke veoma interesantne elaboracije sufijske metodologije i doktrina. Uloga Kubraa i njegovih sljedbenika, ogleđa se u tome što je ova centralno-azijska škola sufizma postala poznata po svojoj preokupiranosti fenomenologijom i analizama duhovne vizije, njegovanjem spoznajnih vrijednosti kao posljedica potpunog osvjedočenja (*mushahada*) te promatranjem njihovog mjesta u kontekstu ukupne sufijske literature.¹

U biografijama ne postoje zapisi koji se odnose na djetinjstvo i osnovno školovanje Najm al-Dina, ali Yusuf Zaydan na osnovu uspomena Najm al-Dina iznesenih u *Fawaihu* pretpostavlja da je on bio iz siromašne porodice, te je zbog gubitka oca u ranom djetinjstvu bio primoran raditi teške poslove.²

¹ Seyyed Hossein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000., str. 80.

² Ahmad Paketchi, *Аналитический обзор основ мистицизма шейха Хаджм Абдина Кубра*, Ashgabat, Turkmenistan, 2001., str. 5.

Svoje školovanje je ostvarivao i u nekim drugim mjestima mimo rodnog grada, a prvobitni interes za poslaničku tradiciju odveo ga je čak do Egipta. Kasnije je u njemu prevagnula želja za ezoterijskom mudrošću. Još za boravka u Egiptu stupio je na stazu sufizma, iniciran i zaogrnut sufijskim ogrtačem (*hirqa*) od strane suhawardijanskog *shayha* Ruzbihan al-Wazzan Misrija. Prema njegovom kazivanju saznajemo da je izravan poticaj njegovom stupanju na stazu sufizma bilo snoviđenje u kojem je sreo Poslanika islama. Prekretnicom u Kubraovom životu označava se susret sa izvjesnim Baba Farrajom u Tabrizu čija je erudicija sasvim fascinirala mladog Najm al-Dina i bila u snažnoj mjeri razlogom njegovog stupanja na stazu ezoterijske mudrosti sufizma.³

Međutim, ukoliko analiziramo ukupnost podataka koji su do nas došli, uvidjet ćemo određena neslaganja, koja se prešućuju u nekim istraživanjima naših savremenika. Glavna tačka neslaganja jeste oko pitanja Kubraovog odlaska u Tabriz i upoznavanja Baba Farraja. Naime, to putovanje se spominje samo u jednoj priči, koja se uzima kao ključni argument, dok u većini drugih izvora, u kojima su naznačena njegova putovanja, nema ni riječi o putovanju u Tabriz i slušanju hadisa kod izvjesnog Abu Ja'fara Hafdaha, da bi kasnije, navodno, bio privučen duhovnom snagom od strane Baba Farraja.

Izoliranost ovog stava, moguće je povezati sa pretpostavkom da je Najm al-Dina Kubra zamijenjen sa nekim od svojih savremenika, kada je posrijedi naznačeno putovanje.⁴

Jedan od argumenata koji pobijaju njegov boravak u Tabrizu jeste činjenica da se u starim izvorima koji govore o šejhovima Najm al-Dina Kubraa, ne pojavljuje Baba Farraj Tabrizi. Prema mišljenju Suad Muhammada Nurbahshija, koji je pobrojao njegova četiri šejha u sufizmu: Ruzbahan Baqli, Ibn 'Asr, 'Ammar ibn Yasir Bidlisi i Ismail Qasri, ne spominje se Baba Farraj Tabrizi.⁵

Prva znanja iz sufijske mudrosti Najm al-Din Kubra je primio od učitelja Isma'ila al-Qasrija (umro 589/1193.) u gradu Dizfulu na zapadu Perzije. Poslije toga, a po nagovoru svog prvog učitelja, otišao je učitelju 'Ammar ibn Yasir al-Bidlisiju koji je bio učenik slavnog sufije Abu

³ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999., str. 403.

⁴ Ahmad Paketchi, *Аналитический обзор основ мистицизма шейха Хаджем Аддина Кубра*, Ashgabat, Turkmenistan, 2001., str. 15.

⁵ Ibid., str. 17.

Najib al-Suhrawardija. Nastavak svoje naobrazbe u tajnom sufijском znanju nastavio je i u Egiptu pred svojim rukopolagateljem Ruzbahan al-Misrijem. Nakon smrti njegove kćerke Ruzbahan ponovo šalje Najm al-Dina u rodni grad Hawarezm, gdje utemeljuje red kubrawiyya i inicira na duhovnu stazu sufizma vlastite učenike.

Svoj život je okončao u Urgenču, mjestišcu nedaleko od Hawarezma, jer je njegov rodni grad bio srušen sa zemljom od strane mongolskih osvajača. To je povezano sa činjenicom da je Najm al-Dinu bilo ponuđeno utočište Mongola, što je on odbio i pristupio borbi kako bi postigao veći stupanj koji pribavlja mučenička smrt.⁶

Neki ljetopisci navode da njegovo tijelo nije bilo nađeno među ubijenim u Havarezmu. Zahabi ga u svojoj biografiji predstavlja kao mučenika na putu džihada koji je ubijen kod gradske kapije.

Ibn Batuta u djelu *Safarnama* kaže da se mezar Najm al-Dina nalazi iza grada Hawarezma (Kunya-Urgenc), kojeg je Shayh Sayfuddin ibn 'Asaba, kasnije pretvorio u hanikah i rukovodio njime. To turbe postoji i danas, i mjesto je hodočašća njegovih sljedbenika.

Djela Najm al-Dina Kubraa

Fawāih al-jamāl wa fawātih al-jalāl

Među mnogim djelima koja je Najm al-Din Kubra napisao, najpoznatije je djelo *Fawāih al-jamāl wa fawātih al-jalāl* (Duhovni mirisi Ljepote i predvorja Veličanstva). To je duhovni dnevnik u koji je Najm al-Din Kubra upisivao svoja svakidašnja duhovna iskustva i svoje vizije, a uz to je ponuđena i neka vrsta vodiča za teorijska i praktična iskušavanja duhovne staze sufizma za one tek inicirane.⁷

Osnovna tema ovog djela jeste *tariq ıla Allah (Put ka Allahu)*, te analiza teorijske i praktične naravi pojma *sayr (duhovno putovanje)*. Pored toga, autor obraća pažnju i na nekolicinu drugih, ništa manje bitnih tema sufizma, kao što su srčani vid (*basiret*), spoznaja (*ma'rifet*), prijateljska ljubav (*muhabbat*), ljubav za Istinitim (*išq*).

Fawāih je prvi put publiciran od strane Fritz Meyera 1957. godine u Visbadenu, a zatim u Kairu 1993. kao rezultat zalaganja Jusufa Zaydana.

⁶ Seyyed Hossein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000., str. 81-82.

⁷ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999., str. 404.

Perzijski prijevod ovog djela izdat je od Muhammad Bakira Sa'di Horosanija, uz kritički komentar Muhammada Bihishtija u Teheranu 1990. godine.⁸

Adāb al-sulūk

Potpuni naziv ovog djela koje je napisano na arapskom jeziku jeste *Adab al-suluk ila hadrat Mālik al-mulūk*. Traktat govori o duhovnom putovanju ka Svevišnjem, pri čemu iznosi principe vanjskog i unutarnjeg putovanja. Sastoji se iz tri dijela:

- a) izlaganje srčanog duhovnog puta,
- b) uvjeti duhovnog puta,
- c) predočavanje poteškoća prilikom putovanja.

Bitna osobenost ovog traktata jeste što se unutar njega analizira hadis-qudsi: "Bijah skrivena riznica, zaželih da budem spoznat, te stvorih čovjeka", a kroz cijeli tekst se pojavljuju odlomci iz Qur'ana, praćeni mističnim komentarima. Ukoliko promatramo kompozicijsku i tekstualnu uređenost ovog djela, da se uočiti da dominira teorijska dimenzija, te se donekle može označiti bliskim traktatu *Al-Hāim*.⁹

Risāla ilā al-hāim al-hāif min lawmat al-lāim

Unutar ovog djela sadržana su pravila snagom kojih je ozbiljivan cjelodnevni duhovni život kubrawiyya, gdje su ista doživjela svoju teorijsku i praktičnu analizu. Naime, riječ je o pravilima prepoznatljivim u ritualnom pranju (*wudu'*), postu (*sawm*), meditativnoj šutnji (*samt*), duhovnom osamljivanju (*halwat*), molitvi srca (*dhikr*). Potom, novaci su imali dužnost držati vlastito srce i volju u duhovnoj vezi i ravnoteži sa svojim duhovnim mentorom (*shayh*). Izvrgnutost cjelodnevnim utjecajima božanske Volje, ma kakvi njeni naumi bili, sveta je zadaća svakog člana ovog sufijskog bratstva. Osim Božijeg zadovoljstva, nijedan drugi cilj niti želja ne bi smjeli biti predmetom molitve srca koju zaziva svaki član ovog sufijskog reda.

⁸ Ahmad Paketchi, *Аналитический обзор основ мистицизма шейха Наджем Аддина Кубра*, Ashgabat, Turkmenistan, 2001., str. 35.

⁹ Ibid., str. 29

Gore rečena pravila Najm al-Din Kubra je upotpunio sa još nekoliko njih i cjelovitiju analizu svakog od tih pravila ponudio je u svom drugom djelu *Al-Usul al-'Ashara* (Deset načela).¹⁰

Al-Usūl al-'Ashara

Ovo je jedno od najvažnijih i najčitanijih djela Najm al-Dina Kubraa napisanih na arapskom jeziku. Sadrži zakone duhovnog Puta (*sulūk*) i ukazuje na različite vidove traženja putevā koji vode prema Bogu. Traktat ima praktičan dodir s Putem (*sulūk*), sadržavajući deset postulata; pokajanje (*tawba*), asketizam (*zuhd*), oslanjanje na Allaha (*tawakkul*), zadovoljstvo sa odredbom (*qanāat*), osama ('uzlat), spominjanje Boga (*dhikr*), obraćanje Bogu (*tawajjuh ilā Allah*), strpljivost (*sabr*), okrenutost Allahu pri čemu *murid* samo iščekuje Allahove naredbe, ne čineći ništa po svom nahođenju (*murāqaba*), zadovoljstvo (*ridā*). Ovaj traktat je poznat pod imenom *Al-Tarīq al-sulūk* i *Bayān risāla fi aqrab*. Također postoje prijevodi na perzijski jezik, od kojih su neki nastali na osnovu rukopisa koji se nalaze na Teheranskom univerzitetu.¹¹

Tafsir al-Qur'an

Komentar Qur'ana Najm al-Dina Kubraa je jedan od sufijskih komentara, što je razlog da se u nekim izvorima spominje kao *Ta'wilat al-Najmiyya*. Međutim, u većini izvora to djelo se spominje bez nekog posebnog naziva. Jedini naziv koji je priznat jeste *Tafsir al-Qur'an*, pri čemu vlada uvjerenje da se taj mistični komentar prvobitno sastojao od dvanaest tomova. Međutim, Hajji Halifa na osnovu nekog zapisa pronađenog u rukopisu, dao mu je ime *'Ayn al-hayā' fi tafsir al-Qur'an*.

Radi utvrđivanja autorstva knjige potrebno je prostudirati rukopis. U svakom slučaju, prema katalogima Brockelmann ukazuje na dva rukopisa tog komentara koji se nalaze u Istanbulu i Mewsilu. Prilikom istraživanja, Jusuf Zaydan je pronašao još jedan rukopis u *Dar al-Kutubu* u Egiptu. Kao dopunu rukopisa, bitno je navesti izbor iz komentara Najm al-Dina Kubraa koji je sakupljen od strane njegovu učenika Najm

¹⁰ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999., str. 404.

¹¹ Ahmad Paketchi, *Аналитический обзор основ мистицизма шейха Хаджм АДДИНА Кубра*, Ashgabat, Turkmenistan, 2001., str. 30-31.

al-Dina Dāyaha u djelu *Bahr al-haqāiq*, a drugi veći dio se nalazi u djelu *Rūh al-bayān* od Ismail Haqqi Bursevija.¹²

Al-Safīna

Riječ je o veoma kratkom traktatu, veličine jedne stranice u kojem autor izlaže vezu šerijata sa *tariqatom* i *haqiqatom*. Stil izlaganja tog traktata u poređenju s *Fawaihom* se primjetno razlikuje, dok sama sadržina, naročito dio o *haqiqatu*, ima smislenu vezu sa sadržinom djela *Fawaih*. Naprimjer, “*sjedinenje*” u traktatu *Al-Safīna* objašnjava se kao “prekidanje svake veze sa stvorenim i putovanje ka Stvoritelju” (*inqitā’ min al-halq ila Hāliq*), dok se u *Fawaihu* označava riječima *inqitā’ ila Allah*. Traktat *Al-Safīna* je publikovan od strane Jusufa Zaydana zajedno sa *Fawaihom*.¹³

Duhovna genealogija

Poput svih autentičnih redova sufizma, kubrawije također posjeduju svoje duhovno rodoslovlje, putem kojeg se *shayh* označava kao nasljednik samog Poslanika, što je neophodan uvjet za prenošenje duhovnog blagoslova (*baraka*). Sukladno kubrawijskoj duhovnoj genealogiji, glavna linija ide preko Ammara Bidlisija, Ruzbahan Misrija, Abu Najib Suhrawardija, Ahmada Gazalija, Abu Bakr Al-Nassaja, Abu ‘Ali Rudbarija i Abu Qasim Al-Junayd Bagdadija. U pogledu druge genealoške linije, koja ide preko šiija a koja predstavlja ogranke kubrawija, ona uključuje imena prvih osam šiijskih imama.¹⁴

- Poslanik Muhammad a.s.
- Hazrat Ali ibn Abi Talib
- Hazrat Hasan ibn Ali
- Hazrat Husayn ibn Ali
- Hazrat Zayn al-Abidin
- Hazrat Muhammad Baqir
- Hazrat Jafar Sadiq

¹² Ibid., str. 32.

¹³ Ibid., str. 33.

¹⁴ Seyyed Hossein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000., str. 82.

- Hazrat Musa Kazim
- Hazrat Ali Riza
- Hazrat Ma'ruf Karkhi
- Hazrat Sari Saqati
- Hazrat Junayd al-Baghdadi
- Hazrat Abu Ali al-Rudbari
- Hazrat Abu Uthman al-Maqribi
- Hazrat Abu'l Qasim Ali al-Gurgani
- Hazrat Abu Bakr Al-Nassaj
- Hazrat Abu Najib Suhrawardi
- Hazrat Ammar Yasir, Hazrat Ismail Qasri, Hazrat Ruzbahan Misri
- Hazrat Najm ad-Din Kubra ¹⁵

Postulati derviškog reda kubrawiyya

Norme ponašanja i duhovnog usavršavanja za one koji su kročili u red kubrawija, te prihvativši metodologiju Kubraa otpočeli putovanje ka Uzvišenom, sadržane su unutar Najm al-Dinove *Risale* čiji je puni naslov *Risāla ilā al-hāim al-hāif min lawmat al-lāim* (Poslanica bogobojažljivom tragaču od duhovnog ukoritelja). Na samom početku, Najm al-Din Kubra govori o tome kome je namijenjen tekst same *Risale*: “Ova poslanica je namijenjena onima koji su u stanju duhovne zbunjenosti (*hayrat*), za one koji se boje prijekora i čiji su duša i srce izgubili prisebnost u vrijeme traganja za srčanim vidom... Hej iskreni prijatelju, i ti muridu koji iskrenu želju imaš, očisti svoju unutrašnjost i vanjštinu, jer sve dok nečistoću ne odstraniš, nećeš postići “svetost” i Allahovu prisutnost (*qudsî wa rabbānî hudûr*). Kada govorimo o unutarnjoj i vanjskoj čistoći, bitno je naznačiti da ona ne može biti postignuta, prije nego se primijeni deset temeljnih pravila u svojoj punini. To su sljedeća pravila¹⁶:

¹⁵ Mustafa Kara, *Tesawufi hayat*, Dergah yayinlari, Istanbul, 1996., str. 21.

¹⁶ Pojašnjenje pravila koja slijede predstavlja izbor iz teksta *Risale* u kojoj Kubra daje detaljnu analizu postulata.

1. Čistoća tijela

Čistoća tijela jeste nužnost koja se ostvaruje prilikom uzimanja abdesta i gusula.

2. Osama (*halwat*)

Halwat ustvari znači; obavljati ibadet u prostoriji gdje ni sunčeva zraka niti svjetlost ne prodiru, u jednoj zatamnjenoj prostoriji. Tačnije kazano, biti totalno distanciran od svih ovosvjetskih preokupacija i potpuno se posvetiti ibadetu. Onaj ko je ušao u *halwat* na ovaj način zatvara svoje osjetilne organe i prepušta se duhovnim iskustvima. *Halwat* je uvjet za otvaranje duhovnog srca.

3. Trajna šutnja (*samt*)

Pojam trajne šutnje u suštini, odnosi se na svaki govor, izuzev spominjanja Uzvišenog Allaha. Naš Poslanik kaže: “Ono što ljude baca u džehennemsku vatru jeste što ne mogu da se suzdrže od govora.”¹⁷

4. Trajni post (*sawm*)

Allah dž.š. u hadisi-qudsi kaže: “Post je Moj i Ja za njega nagradujem.” Također je Allah rekao: “Post je štit od loših stvari.” Ovaj štit je uvjet za svakog ko se bori sa svojim šejtanom i prizemnom dušom. To je jedini put kojim se moguće spasiti strelica koje šejtan ispaljuje.

5. Trajno spominjanje Allaha (*dhikr*)

Dhikr koji se obavlja jezikom ali ne previše glasno, predstavlja smiraj za srce. Najkorisniji *dhikr* je sadržan u sintagmi *la ilahe illa Allah*. U iskazu Božijeg roba *la ilahe*, sadržana je negacija kojom se neutrališe i okončava vladavina njegovih neprijatelja, dok se riječima *illa Allah* potvrđuje stanje u kojem Istiniti i njegova vojska; srce (*qalb*), znanje (*ilm*), Qur’an, *sunna*, nadahnuće (*ilham*), uspostavljaju svoju vladavinu. Kada se obistini vladavina Istinitog i njegove vojske, srce se iz bunara prirode uzdiže u Božiju blizinu. Tada “oko vidi ono što nikad nije vidjelo, uho čuje ono što do tada nije čulo”¹⁸, ono što je bilo potopljeno u moru prirode, što niko čak ni u mislima ne bi mogao sebi predočiti, u njegovom srcu se manifestuje. Iz tog bunara prirode, može izaći samo onaj ko se

¹⁷ Tirmizi.

¹⁸ Ibn Hanbal.

čvrsto uhvatio za uže *dhikra* i Časnog Qur'ana. Drugi izlaz ne postoji. Allah dž.š. kaže: "Svi se čvrsto Allahovog užeta držite..."¹⁹.

6. Predanost (*taslimiyyat*)

Ovaj izraz označava prvi stupanj *tawakkula*, jednako kao izrazi *rida* (zadovoljstvo) i *tafwiz* (povjerenje). Allah dž.š. ovako kaže: "Onaj ko se sasvim preda Allahu, a uz to čini dobra djela, uhvatio se za najčvršću vezu..."²⁰.

7. Odagnavanje misli (*hawatir*)

Ove primisli koje proizilaze iz duše, u duhovnoj borbi (*mujahada*) derviša predstavljaju veoma opasan fenomen. Uzvišeni Allah nam u Qur'anu saopštava sljedeće: "Oni koji se Allaha boje, čim ih sablazan šejtanska dodirne, sjete se, i odjednom dođu sebi, dok prijatelje šejtanove šejtani podržavaju u zabludi i oni ne dolaze sebi."²¹ Postoji pet vrsta *hawatira* (došaptavanje, inspiracija, primisli): *hawatir al-haqq*, *hawatir al-qalb*, *hawatir al-malak*, *hawatir al-shaytan*, *hawatir al-nafs*.

8. Vezivanje srca za šejha

Shayh je putnik (*salik*) na putu Istine, koji je iskusio sve kušnje i opasnosti u njihovim raznolikim formama, i koji na tom putu *murida* vodi, obavještavajući ga o svim stupnjevima (*maqam*), stanjima (*ahwal*), i postajama (*manazil*), predočavajući mu sve štete i koristi istih.

9. Spavati samo kada je potrebno

Muridov san treba da je srazmjeran nesanici, koja je uzrokovana njegovom zauzetošću *dhikrom*. U takvom stanju *murid* treba da se odmori, dok nakon toga ponovo ustaje i vraća se *dhikru*. Također, Uzvišeni Allah kaže: "Noću smo malo spavali. I u praskozorje oprost od grijeha molili."²² "Probdij noć, osim malog dijela; polovinu njezinu ili malo manje od nje; ili malo više od nje, i izgovaraj Qur'an pažljivo."²³

¹⁹ Qur'an, III, 103.

²⁰ Qur'an, XXXI, 22.

²¹ Qur'an, VII, 201-202.

²² Qur'an, LI, 17-18.

²³ Qur'an, LXXIII, 2-4.

Uzrok spominjanja noćnog, a ne dnevnog *dhikra* u ovim ajetima jeste san. Naime, onaj kome je nešto obećano, on ne spava.

Mudrost sna se može ovako okarakterizirati: Sveti Duh (*ruh al-quds*), racionalna duša (*nafs nātiqa*), i suptilni organi koji jesu božanskog porijekla (*rabbani latifa*), u našem tijelu, koje pripada nižem svijetu, su poput stranca. Tijelo neizostavno mora težiti savršenstvu, na takav način što će se ukrašavati dobrim stvarima, a istovremeno pokopavajući sve ono što je štetno. Duša je zarobljenik tijela u vrijeme budnosti osobe; a u vrijeme sna, Sveti Duh se vraća svojoj temeljnoj domovini, svom božanskom izvoru. Potvrda onostranog (*gayb*) svijeta i njegovih značenja (*ma'ān*) ogleda se pri susretu duhova (*arwāh*), a sam taj susret za njih je svojevrsan duhovni odmor. Kada duh (*ruh*) ode u svijet *malakuta*, tada vidi primjere iz vidljivog svijeta (*ālam al-shahada*), a u svemu rečenom je tajna tumačenja sna. Osoba koja je borac na duhovnom putu, nakon što se odrekne sna i odmora, dolazi u stanje kada četiri prirodna elementa, koji se u njoj nalaze, doživljavaju poništenje. Srce nakon što je rastrgalo perde dolazi u stanje razotkrivenosti, pri čemu duhovni borac sa dva srčana oka gleda svijet *malakuta* i istovremeno osjeća žudnju za svojim Gospodarom.

10. Slijedenje srednjeg puta u jelu i piću

To znači; ne biti pretjerano gladan ali istovremeno ni pretjerano sit. Uzvišeni Allah kaže: "I jedite i pijte, samo ne pretjerujte!"²⁴ Pun stomak je uzrok mnogih nepogodnosti, od kojih neke srce učine tvrdim te pojačavaju njegove zastore. Zatim, dovode do zatamnjenja *mushahada*, mlitavosti i lijenosti, te istovremeno sprečavaju čistoću. Ovakva stanja su uzrok udaljavanja meleka, dok se takva osoba vremenom udaljava od namaza i prestaje učiti Qur'an."²⁵

Duhovni nasljednici Kubraovog učenja

Majd al-Din Bagdadi

Majd al-Din Bagdadi potiče iz sela u blizini Horosana, zvanog Baghdadak. O njegovom životu postoji veoma malo dostupnih podataka, a razlog tome, kako nas obavještava Jami, jesu određene okolnosti

²⁴ Qur'an, VII, 31.

²⁵ Mustafa Kara, *Tesawufi hayati*, Deryah yayinlari, Istanbul, 1996., str. 45-59.

pod kojima se dogodila njegova smrt 616/1219. Prema Jamiju Majd al-Din Bagdadi je utopljen u rijeci Oxus od strane Mongola kao što je predskazao Kubra. Majd al-Din je bio jedan od ovlaštenih Kubraovih predstavnika, zaslužan za (duhovno) formiranje mnogih učenika. Iz njegove rasprave *Tuhfat al-bararah (Božanski dar)* saznajemo da je Majd al-Din, kao i njegov učitelj bio privučen tumačenjem boja i slika koje se javljaju u spoznajnim vizijama i snovima.²⁶

Baha' al-Din Walad

Postoji vjerovatnoća, ne sasvim izvjesna, da je Baha' al-Din Balhi bio drugi Najm al-Dinov izravni učenik. Najpoznatiji je kao otac velikog Mawlana Jalal al-Din Rūmija. Baha' al-Din je rođen 540/1145. u drevnom gradu Balhu, koji danas pripada sjevernom Afganistanu. Njegovo učenje u ezoterijskim religijskim naukama, pribavilo mu je ime *Sultan al-'ulamā'* (*Sultan učenjaka*) i određeni ugled u oblasti Hawarezma, te ga učinilo "vladarom regiona".²⁷

Jedne noći tri stotine građana Balha, usnilo je isti san: Poslanik Muhammed a.s. je sjedio u šatoru usred pustinje sa svojim sljedbenicima kada je Baha' al-Din Walad ušao u šator i bio dočekan sa velikim uvažavanjem. Poslanik a.s. mu je napravio mjesto sa svoje desne strane i rekao prisutnim muftijama i imamima: "Od danas tražim da Baha' al-Din Walada zovete *Sultan al-'ulamā'*." Ujutro su učenjaci, koji su usnili ovaj san pošli pravo u medresu Baha' al-Din Walada. Ali prije nego što su mu počeli govoriti Baha' Walad im je opisao san upravo onako kako su ga oni vidjeli. "Allah i Njegov Poslanik su svjedoci da si ti *Sultan al-'ulamā'*. Od danas ti ćeš biti poznat po toj tituli" – rekoše oni.²⁸

Mongolska prijetnja je natjerala Baha' al-Dina na migriranje ka zapadu, što je učinio zajedno sa svojom porodicom. Nakon zaustavljanja u Nišapuru, odlazi u grad Konyu, gdje je i umro 628/1231. Od njegove duhovne zaostavštine do danas je preživjela zbirka njegovih govora *Ma'arif (Božansko znanje)*.²⁹

²⁶ Seyyed Hossein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000., str. 88.

²⁷ Ibid., str. 89.

²⁸ Mehmet Onder, *Mevlana i njegov put ljubavi*, Sarajevo, 1992., str. 13.

²⁹ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999., str. 407.

Najm al-Din Dāyah Rāzi

Još jedan učenik Kubraa koji se pojavio kao utjecajna ličnost bio je Najm al-Din Abu Bakr Rāzi (573/1177.-654/1256.), poznat kao Najm al-Din Dāyah. Svoj rodni grad Rayy, napušta 599/1203. i odlazi u Hawarezm, gdje postaje učenik Kubraa, koji ga stavlja pod vođstvo Majd al-Din Bagdadija. Kasnije je živio u Hamadanu, a pred mongolsku invaziju se preselio u Ardabil (kolijevku safavidske dinastije, na današnjoj rusko-iranskoj granici, zapadno od Kaspijskog mora), potom u Malu Aziju; gdje se povezo sa Sadruddinom Qonyawijem i kružokom Jalal al-Dina Rūmija. Sahranjen je u Bagdadu.³⁰

Najm Rāzi je jedan od istaknutih sufijskih autora sedmog/trinaestog stoljeća. Njegov utjecaj je bio dugotrajan i dosezao je van kubrawijskog reda. Prvo njegovo djelo je *Bahr al-haqāiq* (*Okean božanskih zbilja*), ezoterijski komentar Qur'ana, koji postoji u rukopisu, još uvijek neobjavljen. Ovo djelo predstavlja nastavak komentara koji je Najm al-Din Kubra započeo.³¹

Najpoznatije Najm Rāzijevo djelo nosi naziv *Mirsād al-'ibād min al-mabda' ila al-ma'ād* (*Put božijih sluga od polaska do povratka Njemu*). Zatim ovdje možemo spomenuti i neka druga, ništa manje značajna irfanska ostvarenja: *Manarat al-sāirin wa maqāmāt al-tāirin*, *Risālah al-āshiq wa al-ma'shūq*, *Risālah al-'ishq wa al-'aql*, *Sirāj al-qulūb*, *Kashf al-haqāiq wa sharh al-daqāiq*, *Tuhfat al-habīb*, *Husrat al-mulūk* i *Ash'ar sufīyyah*.³²

Nur al-Din Isfara'ini

U svim oblicima ezoterizma, održavanje bliske veze i komunikacije između učitelja i učenika jeste stvar od krucijalnog značaja. Ukoliko na tragu ove konstatacije promotrimo kubrawije Centralne Azije, vidjet ćemo da je ta veza nagoviještena nekoliko puta u njihovim djelima. Zanimljiv je slučaj razmjene pisama, u periodu od 35 godina između dvojice kubrawijskih šejhova: Isfara'inija i njegovog učenika i nasljednika Simnanija. Premda je Simnani čuveniji, naslovi 150 Isfarainijevih radova su poznati i potvrđuju njegov visoki stupanj, koji je evidentan iz

³⁰ Henry Corbin, *Svjetlosni čovjek u iranskom sufizmu*, "Ibn Sina", Sarajevo, 2003., str. 181.

³¹ Seyyed Hossein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000., str. 90.

³² Yusuf Zaydan, Predgovor *Fawaiha*, Dar sa'ad al-sabah, Kairo, 1993., str. 76.

preživjelih pisama, u kojima se često razmatraju složena pitanja doktrina i hermeneutike, kao što se istodobno može vidjeti i unutar njegovog djela *Kâshif al-asrâr (Otkrovitelj tajni)*, koje sadrži tumačenje mnogih aspekata Puta, a u istoj mjeri i refleksije njegovog osobnog duhovnog života.

'Ala' al-Dawla Simnani

Među odveć slavnim i znamenitim učenicima Najm al-Din Kubraa neizostavno treba spomenuti 'Ala' al-Dawla Simnani. Rođen je 659/1261. godine u Simnanu, koji se nalazi istočno od Teherana. Ovaj veliki sufija kubrawijskog sufijskog reda imao je priliku od rane mladosti sretati se i raspravljati sa budističkim svećenicima koji su bili prisutni na dvoru mongolskog vladara Arguna, gdje je i sam Simnani služio dvanaest godina, a kao rezultat takovrsnih susreta u njemu se javio neobjašnjiv interes za misticizmom. Ali, uvidjevši da budistički mistici nisu u stanju dosegnuti krajnji cilj vlastitoga samoozbiljenja odlazi sa dvora u sufijski *hanikah* gdje se prepušta mentorstvu Shayha Nur al-Dina Isfara'inija.³³

'Ala' al-Dawla Simnani je iza sebe ostavio pozamašan sufijski opus. Njegovo krunsko djelo je komentar Qur'ana koji nudi vrhunsko teorijsko iskustvo u domenu islamskog ezoterizma. Ono po čemu je njegovo duhovno štivo prepoznatljivo jest njegovo učenje o *poslanicama tvoga bića*. Razviđajući duhovnu fizionomiju mikrokosmosa, koja se sastoji od jasno omeđenih stupnjeva, počevši od *Adama tvoga bića*, završavajući sa *Muhammadom tvoga bića*, 'Ala' al-Dawla Simnani istovremeno ondje sukusira temeljne naglaske Najm al-Din Kubraove kozmologije koja i svjetlosne antropologije. Kod takvog duhovnog pregnuća Simnani se također izobilno koristio idejama zahvaćenim iz Ibn 'Arabijeve *Fususa*.³⁴

Sa'd al-Din Hamūyah

Sa'd al-Din Hamūyah je također jedan od izravnih učenika Kubraa. Rođen je 587/1191. godine. U mladosti, izvjestan period je živio u Damasku, gdje je uživao u dijalogima sa Sadr al-Dinom Qonyavijem,

³³ Seyyed Hossein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000., str. 97.

³⁴ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999., str. 408.

preko kojeg je došao u dodir sa idejama Ibn 'Arebija.³⁵ Sa'd al-Din je osnovao hanikah u mjestu Bahrabad (oblast Horosana), kojeg će kasnije preuzeti njegov sin Sadr al-Din Ibrahim, koji je 1295. godine "vodio" prelazak na islam Ghāzī Khāna, Ilhanidijskog vođe Irana.³⁶ Iz preživjelih fragmenata njegovog djela, osobito onih koje pronalazimo u djelu njegova učenika 'Aziz al-Dina Nasafija, saznajemo da se posvećivao izučavanju načela sufijskog puta, imamijske kozmologije, fenomena duhovnog prijateljevanja s Bogom (*walaya*). Osobito je omiljena tema njegova opusa bilo učenje o Skrivenom Imamu.³⁷

Glavni ogranci derviškog reda kubrawiyya

Firdawsiyya; derviški red Najm al-Dina Kubraa je prenesen preko nekolicine učenika. Sayf al-Din Bākharzi je osnovao poznati hanikah u Buhari. Dokumenti vezani za ovaj hanikah publikovani su od strane C. D. Čehovića, pod nazivom *Bukharski dokumenti XIV stoljeća* (Taškent, 1965.). Badr al-Din Samarkandi, Bākharzijev murid, otputovao je u Indiju i tamo osnovao još jedan ogranak kubrawi reda, poznatiji kao *Firdawsiyya*. Najvažnija ličnost tog ogranka bio je Ahmad Yahyā Mānarī, autor veoma poznatog djela *Maktūbāt*.³⁸

Nūriyya; ogranak koji je egzistirao u Baghdadu, a osnovao ga je Nur al-Din 'Abd al-Rahmān al-'Isfarā'inija, Simnanijev učitelj.

Rukniyya; Horosanski kōl, veže se za ime Rukn al-Din Abu al-Makarim Ahmad ibn Sharaf al-Din, uglavnom poznatiji kao 'Ala al-Dawla al-Simnani (umro 736/1336.).

Hamadāniyya; ovo je ogranak *Rukniyya*, koji je širio sufijsko učenje na području Kašmira. Njegov osnivač je Sayyid 'Ali ibn Shihāb al-Din b. Al-Hamadāni (rođen 714/1314.)³⁹ 'Ali Hamadāni je murid dvojice

³⁵ Seyyed Hossein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000., str. 100.

³⁶ C. E. Bosworth, E. Van Donzel, B. Lewis, *The encyclopaedia of Islam*, Vol.-V, "E. J. Brill", Netherlands, 1986., str. 301.

³⁷ Rešid Hafizović, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999., str. 409.

³⁸ C. E. Bosworth, E. Van Donzel, B. Lewis, *The encyclopaedia of Islam*, Vol.-V, "E. J. Brill", Netherlands, 1986., str. 301.

³⁹ Masood Ali Khan, *Encyclopaedia of sufism*, New Delhi, 2003., str. 89.

Simnanijevih sljedbenika, Takiyy al-Din Akhija i Mahmud Mazdakānija. Umro je 786/1385. godine. Pretpostavlja se da je pokopan u Khuttalānu.⁴⁰

Nurbakhshiyya; potiče od Muhammad ibn ‘Abdullaha, zvanog Nurbakhsh (umro 869/1465.), učenika Ishāqa al-Khuttalānija. Naime, Ishaq al-Khuttalāni, nasljednik ‘Ali al-Hamadānija, prije nego su ga ubili neprijatelji timuridijskog vođe Shāhrukha oko 1423. godine, ukazao je na svog nasljednika Muhammada Nurbakhsha. Većina Khuttalanijevih sljedbenika je prihvatila Nurbakhsha, dok je jedan dio pristupio ‘Abdullahu Barzishābādiju. Ovaj raskol je doveo do nastanka još dva kubrawijska ogranka, koji su imali različite nazive ali i zajedničko prihvatanje šiizma. Jedan od njih jeste ogranak *Nurbakhshiyya*, koji je preživio u Iranu do Safavidskog perioda, dok je drugi prihvatio naziv *Dhahabiyya* u nepoznatom vremenu i okolnostima, te kao takav još uvijek postoji u Iranu. Njegov glavni centar je u Shirazu. Daljnja historija kubrawi reda u Centralnoj Aziji je nepoznata. Vjerovatno je u cjelini, pa čak i u Hawarezmu, zamijenjen Naqshibandijskim redom ranog XIV stoljeća.⁴¹ ■

Summary

The sufi order kubrawiyya belongs to the group of great sufi orders rich with spiritual tradition and huge literary spectrum, which represents the authentic sufi teachings from the early period. The kubrawiyya order, just like qadiriyyah, rifa’iyyah, naqshibandiyyah and others, represents the teachings of the core truth, yearning to reach the complete witnessing (mushahada) and closeness (qurb) with the almighty through serving and submitting to him.

In all the postulates of this article, the kubrawiyya teachings are founded on the shariyya arguments, which proves its legitimacy in a unique way, as well as validation of theoretical and practical level, that have clearly been underlined in the works of Najm al-Din and his spiritual followers. The visible harmony of the rules of the order and the sources of Islam leads to the fact that the members of the kubrawiyya order, by practising the clearly determined postulates of the order, together with the others,

⁴⁰ C. E. Bosworth, E. Van Donzel, B. Lewis, *The encyclopaedia of Islam*, Vol.-V, “E. J. Brill”, Netherlands, 1986., str. 301

⁴¹ *Ibid.*, str. 301.

take part in following and strengthening of the essence of islam itself, or it's fundamental substance.

(Translated by Author)

Literatura:

1. Al-Džurdžani, *Kitab al-ta'rifat*, Bejrut, 1969.
2. Ahmad, Paketchi, *Аналитический обзор основ мистицизма шейха Наджм Аодина Кубра*, Ashgabat, Turkmenistan, 2001.
3. Beglerović, Samir, Ćemo Kenan, *Zbirka hikaja*, Bemust, Sarajevo, 2004.
4. C. E. Bosworth, E. Van Donzel, B. Lewis, Ch. Pellat, *The encyclopaedia of Islam*, Vol.V, "E. J. Brill", Netherlands, 1986.
5. Corbin, Henry, *Historija islamske filozofije*, "Veselin Masleša", Sarajevo, 1987.
6. Corbin, Henry, *Svjetlosni čovjek u iranskom sufizmu*, Naučnoistraživački institut "Ibn Sina", Sarajevo, 2003.
7. Corbin, Henry, *Islam u Iranu*, Bemust, Sarajevo, 2000.
8. Eva de Vitray Meyerovitch, *Antologija sufijskih tekstova*, "Naprijed", Zagreb, 1988.
9. Filipović, Vladimir, *Filozofijski rječnik*, Nakladni zavod matice Hrvatske, Zagreb, 1984.
10. Hafizović, Rešid, *Temeljni tokovi sufizma*, Bemust, Sarajevo, 1999.
11. Hafizović, Rešid, *Ljudsko lice u ogledalu sufijske literature*, "Ibn Sina", Sarajevo, 2005.
12. Imam 'Allama b. Manzur, *Lisan al-'arab*, Maktaba al-tahqiq al-turas, Bejrut, 1993.
13. Kubra, Najm al-Din, *Fawaih al-jamal*, Dar sa'ad al-sabah, Kairo, 1993.
14. Kubra, Najm al-Din, *Adab al-suluk*.
15. Kubra, Najm al-Din, *Risala ila al-Haim*.
16. Masood Ali Khan, *Encyclopaedia of sufism*, Anmol publications PVT. LTD., New Delhi, 2003.
17. Mustafa Kara, *Tesawufi hayat*, Dergah yayinlari, Istanbul, 1996.
18. Razi, Najm al-Din Dayah, *Mirsad al-'ibad*, Entešarat 'ilmi we farhangi, Teheran, 1995.
19. Seyyed Hosein Nasr, *Encyclopaedia of islamic spirituality*, Vol. II, Suhail Academy Lahore, Pakistan, 2000.
20. Seyyed Sadek Gouherin, *Sharh istilahat al-tasawuf*, Entašarate zawar, Teheran, 2004.